

TIETEELLINEN ELÄMÄ

JÜRGEN HABERMAS täytti viime kesäkuun 16. päivänä 70 vuotta. Saksassa useat laatu-lehdet huomioivat Habermasin syntymäpäivän näyttävästi. *Die Zeit*issa Habermasin seuraaja Axel Honneth Frankfurtin laitokselta (sen 75-vuotispäiviä puolestaan juhlittiin syyskuussa) julkaisi Habermasista laajan ”aatebiografian” (*Ideenbiographie*) otsikolla ”Unser Kritiker”. Honneth kiinnittää huomiota muun muassa siihen, kuinka Habermas – joka on ”epäilyksettä yksi nykyajan merkittävimpiä filosofejia ja yhteiskuntateoreetikkoja” – on radikalisoitunut 1980-luvulta lähtien. *Süddeutsche Zeitung* pani vielä *Zeit*ia paremmaksi. *SZ* julkaisi sekä vanhan, yli 90-vuotiaan nestorin Hans-Georg Gadamerin artikkelin ”Die Meister der Kommunikation” että itsensä Pierre Bourdieun artikkelin ”Vive le Streit!”. Bourdieu ilmaisee kirjoituksessaan kunnioituksensa ja ihailunsa Jürgen Habermasille ja tämän tuotannonle. Hieman ulkokohtaisesti Bourdieu (69 v.) löytää heille molemmille yhteisiä historiallisia ja filosofisia leikkauskohtia, vaikkeivät he ole teksteissään juuri toisiinsa viittaileetkaan. Habermasia alettiin kääntää ranskaksi verrat myöhään, vasta 1970-luvun lopulla, mutta Bourdieu kertoo tutustuneensa Habermasin ajatteluun – teokseen *Der Strukturwandel der Öffentlichkeit* (1962) – niinkin varhain kuin jo vuonna 1963. Bourdieu löytää myös yhtymäkohtia heidän viimeaikaisista kriittisistä kannanotoistaan eurooppalaisen hyvinvointivaltion puolesta. Saammekohan ensi vuonna lukea Habermasilta vastaavanlaisen tekstin ”Hom-

mage à Pierre Bourdieu”, kun Bourdieu täyttää 70 vuotta?

PETER SLOTERDIJK, joka tunnetaan Suomessakin hienosta kaksiosaisesta teoksestaan *Kritik der zynischen Vernunft* (Suhrkamp, 1983), on aikaansaanut melkoisen myrskyn saksalaisessa julkisuudessa (mm. *FAZ*, *Der Spiegel* ja *Die Zeit*). Karlsruhelainen filosofian ja estetiikan professori Sloterdijk piti kesällä baijerilaisessa Elmaun linnassa ”fasisoidiksi” väitetyin esitelmän ”Regeln für den Menschenpark – ein Antwortbrief über den Humanismus” – yleisölle, joka koostui pääasiassa juutalaisista filosofiista ja teologeista. Isoon julkisuuteen juttu tuli, kun siitä lähti kiertämään huhumylly ja jostain saatu epätarikka referaatti, joiden pohjalta kirjoitettuja juttuja ilmestyi syyskuun alussa sekä *Spiegel*issä että *Zeit*issa. Sloterdijkin tulkittiin kannattavan ”biotekniikkaan” perustuvaa ”biopoliittista” ja elitististä rodunjalostusoppia, ”Zarathustraprojektia” – mikä Saksassa jos missä on arka aihe. Epäilyksiä ei vähentänyt liioin se, että Sloterdijk omisti puheensa Martin Heideggerin kirjoitukselle ”Brief über den Humanismus” (jotka suomennos muuten on ilmestymässä Tutkijaliiton Paradeigma-sarjassa tänä syksynä). Huhumylly sai Sloterdijkin tarttumaan kynään ja lähettämään *Zeit*iin tyylillisesti loistokkaat mutta äkäiset kirjeet yhtäältä Thomas Assheuerille (joka oli kirjoittanut Sloterdijkista *Zeit*iin), toisaalta Jürgen Habermasille, jonka Sloterdijk katsoi – aiheesta tai aiheetta – olevan koko huhukampanjan takana, muun muassa siksi että Assheuer oli

Habermasin vanha oppilas. Saksassa on siis käynnissä jälleen kiista, *Streit*, jonka lopputuloksesta ei tosin vielä ole tietoa. Sitä odotellessa lukija voi tutustua Sloterdijkin esitelmään, jonka hän on sittemmin julkistanut johtamansa Institut für Kulturphilosophie und Medientheorie der Akademie der Bildenden Künste (Wien) -laitoksen [www-sivuilla](http://www.sivuilla(rightleft.net/html/elmau.html) (rightleft.net/html/elmau.html). Tekstin on määrä ilmestyä vielä tämän vuoden puolella Martin Heideggeria käsittelevässä antologiassa (Suhrkamp).

SUOMALAISET suorkustantamot eivät ole viime vuosina – tai vuosikymmeninä! – juurikaan vaivautuneet julkaisemaan yhteiskuntatieteellistä käännöskirjallisuutta. Tämä sivistys- ja kulttuuritehtävä on jäänyt tyystin pienkustantamojen kontolle, mutta hyvin ne ovat sen hoitaneetkin, kenties paremmin kuin koskaan koko suomalaisen kirjallisuuden historiassa. Niinpä oli yllättävää nähdä Otavan syksyn uutuuksissa peräti kaksi Pierre Bourdieun kirjan suomennosta. Otava julkaisi Bourdieulta hänen sangen tuoret ja Ranskassa bestsellereiksi yltäneet pamphlettinsa *Televisiosta ja Vastatulet: Ohjeita uusliberalismin vastaiseen taisteluun*; molemmat Tiina Arppen taitavina käännöksinä. Kirjasten otsikot jo kertovat hyvin niiden sisällöstä: *Televisiosta* on lennokasta bourdieuläistä media-kritiikkiä; *Vastatulet* puolestaan poliittista Bourdieutä, puheita ja pieniä poleemisia artikkeleita, mutteivät kumpikaan mitenkään Bourdieutä parhaimmillaan. Toisaalta on ehkä hyvä ja virkistävääkin saada suomeksi näyte polee-

misesta tyylistä ranskalaiseen tapaan. Lukekaa vaikkapa Bourdieun lyhyt Philippe Sollers -ryttäys, “Sollers sellaisenaan” *Vastatulistista* (Suomessa siitä nousisi varmaankin kunnianloukkaussyte!). Molempiin Bourdieun teoksiin sisältyy lisäksi Niilo Kaupin johdanto. Outoa kyllä sama Kaupin juttu on julkaistu johdantona kummassakin kirjassa. Pikemminkin olisi ollut paikallaan julkaista eri kirjoissa hieman erilaiset, kirjojen sisältöön suhteutetut johdannot. Vaikka Kaupin johdanto onkin valaiseva ja sympaattinen, tuplasti samaa Kauppia on jo hieman liikaa. Siitä voisi jo valittaa kuluttaja-asiamiehelle Suomessa, vallankin kun hintaa uusilla Bourdieuilla on peräti 120 mk (alkuperäiset ranskalaiset kirjaset maksavat vain vaivaiset 30 frangia kappale).

LJUBLJANAN SILMÄNKÄÄNTÄJÄ Slavoj Žižek kirjoittaa *London Review of Booksissa* (18. maaliskuuta 1999) postmodernista yliministä. Essee on hänen uusimman kirjansa *The Ticklish Subject* (Verso 1999) teemojen rautaisannos. Žižek pohtii lacanilaisesta psykoanalyysistä ammentavan kulttuurianalyysin näkökulmasta, miten nykyään, sallivuuden ja valinnanvapauden aikana totalitarismi nousee uudestaan ja on vetovoimainen. Pääpöinti on yksinkertainen: ehdoton autoritaarisen johtajan valtaan alistuminen vapauttaa postmodernin ihmisen “refleksiivisten” valintojen pakosta ja sallii ihmisten tehdä, mitä mielivät ja haluavat.

Kirjoitus on asiaa tietysti psykoanalyttisen kulttuurikriittikin harrastajille ja “refleksiivisestä modernisaatiosta” kiin-

nostuneille. Muut lukijat voivat hauskuuttaa itseään Žižekille leimallisilla häpeämättömillä rinnastuksilla ja pienten huomioiden ilotulituksella. Žižekin mukaan modernin, kantilaisen moraaliperiaatteen “Voit, koska sinun täytyy” nurinkääntyminen tihentyy Viagrossa, joka julistaa “Sinun täytyy, koska kykenet”. Edelleen: liberaalit, “jälkipoliittiset” ihmisoikeudet merkitsevät jokaisen kymmenen käskyn rikkomista; esimerkiksi oikeus yksityisyyteen on huorintekeamisen sallimista, ilmaisun ja lehdistön vapausta valehtelun sallimista, uskonnonvapaus taas sallii muiden jumalien palvelemisen. Žižek myös kommentoi herkullisesti yhtä hyvin liberaalia, poliittisesti korrekta rasisimia, joka nykyään kohdistuu Balkanin kansoihin, kuin psykoanalyysin kohtaloa refleksiivisessä modernissa, jolloin enää ei ole vain Kleinilaisia, annafreudilaisia, kohutilaisia ynnä muita tulintoja vaan myös Kleinilaisia, annafreudilaisia, kohutilaisia ynnä muita oireita, so. sellaisia joita ei ole olemassa vailla viittausta tiettyyn psykoanalyysin haaraan.

Kenties hersyvin Žižekin heitoista koskee Bill Gatesin imago: “Gates ei ole partiaarkaallinen Isä Herra, ei edes korporatiivinen Iso Veli, joka johtaa joustamatonta byrokraattista valtakuntaa sihteeri- ja apulaiskaartin ympäröimänä saavuttamattomassa ylimmässä kerroksessa. Sen sijaan hän on Pikkuveli, ja hänen tavaton tavallisuutensa ilmentää niin kammottavaa (*unheimlich*) hirviömäisyyttä, ettei se voi enää ottaa tavallista julkista muotoaan. Valokuvissa ja piirroksissa hän näyttää samalta

kuin kuka tahansa, mutta hänen kiero hymynsä osoittaa piilevää paha, jota on mahdoton esittää. [...] Bill Gatesissa, Pikkuveljessä, tavallinen ruma kaveri käy yksiin elämämme totaalista hallintaa tavoittelevan hullun neron hahmon kanssa. Varhaisissa James Bond-elokuvissa paha nero oli eriskummallinen hahmo, joka oli puettu joko ylellisesti tai maolaisen komissaarin harmaaseen univormuun. Gatesin kohdalla naurettavia naamaiasia ei enää tarvita: pahaksi neroksi paljastuu naapurin poika.”

HANNU SIVENIUS täytti heinäkuussa 50 vuotta. Legendaarisen filosofian tuntiopettajan kunniaksi julkaistiin syntymäpäiville juhlakirja. Kirjan nimi on *Totuuden raivo* ja sen ovat Loki-kirjoille toimittaneet Niko Aula, Ari Hirvonen ja Sami Santanen.

Sadan kappaleen numeroituna painoksena ilmestynyt ja kanneltaan (Niko Aula) huipputyylissä kirja on myös sisältöltään intiimi. Ystävät, sukulaiset ja oppilaat kirjoittavat muisteloita, runoilevat ja eräät naiset lähettävät valokuviakin Hannusta. Filosofointiakin löytyy mutta sekun on intiimiä tai helläkätistä. Helmiä ovat Hannun kunniaksi tehdyt Hölderlin-käännökset: “Niin kuin pyhäpäivänä...” (Miika Luoto) ja “Esipuhe Hyperioniin” (Jussi Kotkavirta). Tähän ylevään kontrastoituu oudosti kirjan osastojen väliotsikointi, mikä tulee Villin lännen lukemistoista. Suku paljastaa kirjassa Hannun lännkärien ystäväksi nuoruudessaan.

Hannun oppilailta piirtyy kuva Hannusta suurena filosofian lukijana, jonka oppi-

neisuuden ja viisauden luo nämä oppilaat janoavat ja joka sitten myös "jättää jäljen arvostelukykyyn". Mimeettisen koulun filosofi Susanna Lindberg tiivistää tämän: "[...] kerran toisensa jälkeen jäljittelen Hannu Siveniusta pitämällä samoista kirjoista kuin hänkin".

Kun näitä nuorempia oppilaita lukee, tulee mieleen kaamea ajatus, että viime vuosien filosofia-buumin takana onkin Hannu Sivenius. Hän onkin se haamu tai *Dasein ohne Präsenz*, joka on vietelty nuorison parhaimmistoa filosofian yliopisto-opintojen pariin. Ehkä Saarinen ja Niiniluoto ovat olleet tässä vain Hannun siivellä??

OULUN YLIOPISTON aate- ja oppihistorian professori, filosofian kandidaatti Juha Manninen (53 v.) väitteli tohtoriksi omalla oppialallaan 17.9. 1999. Moni lukijamme varmaan ihmettelee, miksi tunnettu professori ja lehdessämmekin arvostettu kirjoittaja väittelee. Onko todella niin että *Weltgeistiksi* eräissä piireissä kutsutun Mannisenkin on väiteltävä päästäkseen oppineiden tasavaltaan? Onko *Weltgeistin* väiteltyä historiakin loppunut?

Ei syytä huoleen! Professori Manninen selostaa itse väittelynsä perusteet. Julkaisemme seuraavassa otteen hänen *lectio precursoria*nsa

lyhennelmästä:

"Yliopiston professoreilta vaaditaan oikeutetusti sitä ja vain sitä, että he ovat etevä tutkijoita. Koska kuitenkin vanhat oppineisuuteen liittyvät asiat herättävät erityisesti alani tutkijoiden mielenkiintoa, asia tuli vuosia sitten puheeksi yhteispohjoismaisen aate- ja oppihistorioitsijoiden konferenssin illanistujaisissa. Mielessäni professori Heikki Wariksen kunnioitettava työ väitöskirjojen ohjaajana ja hänelle omistettu juhlaKirja 'Heikki Waris ja 25 tohtoria' lupasin silloin kahdelle kollegalleni, Anto Leikolalle ja Maija Kalliselle, että kun olen saatanut satamaan aate- ja oppihistoriassa yhtä monta väitöskirjaa kuin Heikki Waris, niin väittelen itse ja sitten laitan lapun luukulle.

Yllätyksekseni havaitsin myöhemmin erään bibliografisen selvityksen yhteydessä, että olin muistanut Heikki Wariksen juhlaKirjan nimen väärin. Se olikin *Heikki Waris ja 15 tohtoria*. Sen määränhän olimme aate- ja oppihistoriassa jo ylittäneet. Mitä tehdä?

Siihen vedoten, että en ole vielä lähellä Wariksen juhlaKirjaikää, en katso voivani pitää lupauksen jälkimmäistä osaa, lapun panemista luukulle. Sen sijaan oman väittelemisen osalta lupaus täytyy epäilemättä pitää. Sillehän ei voi olla esettä. Sellaista tarkoitusta var-

ten professorin tarvitsee vain ottaa käteensä tuorein kirjan- tai muu joukko julkaisujaan. Sitten voidaan katsoa täyttävätkö ne sen ehdon, joka tiedekunnan määräyksissä väitöskirjalle asetetaan eli ovatko ne korkeatasoista tieteellistä tutkimusta.

Mielestäni professorikunnan tutkimustyön laadun valvontaan, sen laadun ja määrän säilymiseen kiinnitetään aivan liian vähän huomiota. Tutkimus on professorin tärkein tehtävä, koko yliopistolaitoksen erottava tuntomerkki, josta yliopistot saavat olemassaolon oikeutuksensa. Opetus on tutkimuksen seurannainen, mistä jo Snellman selvin sanoin huomautti.

Voidakseni esittää tämän kritiikin minun on tietysti oltava valmis altistamaan oma tutkimukseni laaduntarkkailuun.

Toinen lisämotiivi liittyy siihen hyvin tunnettuun korrelaatioon, että ei-väitelleiden professoreiden ohjauksessa valmistuu väitöskirjoja monesti vähän. Mutta jos minä Oulun yliopiston humanististen tiedekunnan virkaiältäni vanhimpana professorina katson mahdolliseksi altistaa itseni tähän nuorisolle tarkoitettuun inisiatiotihtiin, pitäisi siihen mielestäni pystyä kenen hyvänsä muunkin vastaaventyypipesissä virassa olevan"...